

Ümumtəhsil müəlliminin peşəkar fəaliyyətində motivasiyanın rolu

Məryəm Məmmədova

Xülasə. Ümumtəhsil müəlliminin peşəkar fəaliyyətində motivasiya mühüm rol oynayır və onun keyfiyyətli tədris prosesinə, müəllimin psixoloji dayanıqlılığına və şagirdlərin öyrənmə nəticələrinə birbaşa təsir göstərdiyi sübut olunub. Motivasiya sistemi, peşəkar şəxsiyyət və dəyər oriyentasiyaları birlikdə işləyərək müəllimə çətin və stresli vəziyyətlərdə psixoloji sabitliyi təmin edən kompleks mexanizmlər yaradır. Bu üç elementin qarşılıqlı təsiri müəllimin adaptiv davranış strategiyalarını inkişaf etdirməsinə və effektiv qərar verməsinə imkan verir, həmçinin uzunmüddətli peşəkar motivasiyanın formalaşmasına dəstək olur. Tədqiqatlar göstərir ki, motivasiyanın yüksək səviyyədə olması müəllimin yalnız peşəkar öhdəliklərini yerinə yetirməsinə deyil, eyni zamanda onun yaradıcılıq və innovativ fəaliyyətini də artırır. Motivasiya müəllimi daxili maraq və özünəinamla hərəkət etməyə sövq edir, bu isə dərs prosesində şagirdlərin aktivliyinin və öyrənmə nəticələrinin yüksəlməsinə səbəb olur. Bununla yanaşı, təhsil idarəetməsinin rolu müəllim üçün stimül verici mühit yaratmaqdır; şəffaf qiymətləndirmə, müsbət psixoloji mühit və davamlı rəy motivasiyanın qorunmasına və artırılmasına mühüm təsir göstərir. Azərbaycan təhsil sistemində də motivasiya müəllimlərin peşəkar inkişafı, innovativ tədris metodlarına hazırlığı və kurikulumun effektiv tətbiqi baxımından əhəmiyyət kəsb edir.

Açar sözlər: ümumtəhsil, müəllim motivasiyası, peşəkar fəaliyyət, tədrisin keyfiyyəti, daxili motivasiya, xarici motivasiya, pedaqoji davranış, innovativ metodlar, inklüziv təhsil

Bakı Slavyan Universiteti, magistrant, Bakı, Azərbaycan

E-poçt: mamedovamaryam1305@gmail.com

Daxil oldu: 1 fevral 2026; Qəbul edildi: 8 May 2026; Onlayn dərc edildi: 28 İyun 2026

© Müəllif(lər) 2026. Bu, Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 Beynəlxalq Lisenziyası (CC BYNC 4.0) şərtləri altında paylanan açıq girişli məqalədir.

The Role of Motivation in the Professional Activity of a General Education Teacher

Maryam Mammadova

Abstract. Motivation plays an important role in the professional activity of a general education teacher and has been proven to have a direct impact on the quality of the teaching process, the teacher's psychological stability and the learning outcomes of students. The motivation system, professional identity and value orientations work together to create complex mechanisms that provide the teacher with psychological stability in difficult and stressful situations. The interaction of these three elements allows the teacher to develop adaptive behavioral strategies and make effective decisions, and also supports the formation of long-term professional motivation. Studies show that a high level of motivation not only helps the teacher fulfill his professional obligations, but also increases his creative and innovative activity. Motivation encourages the teacher to act with internal

interest and self-confidence, which leads to an increase in the activity of students and learning outcomes in the lesson process. At the same time, the role of educational management is to create a stimulating environment for the teacher; transparent assessment, a positive psychological environment and continuous feedback have a significant impact on maintaining and increasing motivation. In the Azerbaijani education system, motivation is also important in terms of the professional development of teachers, their preparation for innovative teaching methods and the effective implementation of the curriculum.

Keywords: general education, teacher motivation, professional activity, teaching quality, internal motivation, external motivation, pedagogical behavior, innovative methods, inclusive education

Baku Slavic University, Master's student, Baku, Azerbaijan

E-mail: mamedovamaryam1305@gmail.com

Received: 1 February 2026; Accepted: 8 May 2026; Published online: 28 June 2026

© The Author(s) 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).

Giriş

Ümumtəhsil müəlliminin peşəkar fəaliyyətində motivasiyanın rolu təhsil sisteminin səmərəliliyini artırmaq və müəllimlərin peşəkar inkişafını dəstəkləmək baxımından əhəmiyyətli bir amildir. Müasir təhsil islahatları göstərir ki, yalnız bilik ötürmək deyil, həm də şagirdlərin həyat bacarıqlarının inkişafına yönəlmiş tədris prosesləri müəllimin motivasiyasından güclü şəkildə təsirlənir. Müəllimin daxili motivasiyası — yəni işin özündən zövq alma, peşəkar muxtariyyət və missiya hissi — onun pedaqoji fəaliyyətinin keyfiyyətini və davamlılığını müəyyən edir. Maddi stimullar, məsələn, maaş və sosial təminatlar, müəllimin bazar məmnuniyyətini təmin etsə də, səmərəlilik və yaradıcılıq əsasən mənəvi motivatorlardan, yəni nailiyyət hissi, peşəkar tanınma və məsuliyyət anlayışından qaynaqlanır.

Motivasiya sistemi, peşəkar şəxsiyyət və dəyər yönümləri birgə işləyərək müəllimin stressli situasiyalarda psixoloji sabitliyini qorumasına, adaptiv davranış strategiyaları seçməsinə və effektiv qərarvermə bacarığını inkişaf etdirməsinə imkan yaradır. Bu üç elementin qarşılıqlı təsiri müəllimin peşəkar fəaliyyətində dayanıqlığı və uzunmüddətli rifah hissini təmin edir.

Metodlar

Məqalədə ümumtəhsil müəlliminin peşəkar fəaliyyətində motivasiyanın rolunu, təhsil sisteminin səmərəliliyini artırmaq və müəllimlərin peşəkar inkişafını dəstəkləyən mühiti müəyyənləşdirmək baxımından həm nəzəri, həm də praktiki məlumatları əldə etməyə imkan verən metodlardan istifadə edilmişdir. Analiz və sintez metodu ilə mövzuya dair elmi-pedaqoji ədəbiyyat, psixoloji tədqiqatlar və qanunvericilik sənədləri təhlil edilmiş, sorğu, müsahibə və müşahidə vasitəsilə müəllimlərin daxili və xarici motivasiya səviyyələrini, onları işə bağlayan və ya narazı salan amilləri müəyyən etməyə cəhd göstərilmişdir. Məlumatların statistik təhlili üsulu əldə edilən rəqəmlərin emalı, motivasiya ilə şagird nailiyyətləri arasındakı əlaqənin riyazi və qrafik şəkildə qiymətləndirilməsi prosesinə kömək etmişdir.

Nəticələr

Müasir dövrdə təhsil sistemində aparılan islahatlar və yeni çağırışlar müəllimin peşəkar fəaliyyətinə yanaşmanın dəyişməsinə tələb edir. Təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, şagirdlərin bilik və bacarıqlarının inkişafı, yaradıcı və tənqidi düşünmə qabiliyyətlərinin formalaşması bilavasitə

müəllimin motivasiyasından asılıdır (Asğərova, 2022). Motivasiya yalnız müəllimin işə həvəsini artırmır, həm də onun şəxsi inkişafını, peşəkar kimliyini və məktəbin pedaqoji mühitini müəyyən edən psixoloji-pedaqoji amildir (AZEdu.az. n.d.).

Yüksək motivasiyalı müəllimlər dərslərə həvəslə yanaşır, şagirdlərlə müsbət ünsiyyət qurur, innovativ tədris metodlarını tətbiq edir və inklüziv təhsil prinsiplərinə əməl edirlər (Məmmədli & Hüseynzadə, 2023). Əksinə, motivasiyanın zəifliyi pedaqoji tükənmişlik, emosional gərginlik, tədris prosesinə formal yanaşma və şagird nailiyyətlərinin azalmasına səbəb olur. Motivasiyanın iki əsas forması var: daxili və xarici. Daxili motivasiya müəllimin peşəyə sevgi, yaradıcı iştirak və peşəkar özünütəkmilləşmə ilə bağlıdır. Xarici motivasiya isə əməkhaqqı, sosial status, ictimai tanınma və karyera yüksəlişi kimi amillərlə əlaqədardır (Nəsirov, 2024).

Ümumtəhsil müəssisələrində müəllim motivasiyasını artırmaq üçün peşəkar inkişaf və fasiləsiz təlim proqramları, ədalətli qiymətləndirmə və stimullaşdırma sistemi, psixoloji dəstək və əməkdaşlıq mühitinin gücləndirilməsi tətbiq oluna bilər. Bu tədbirlər müəllimin motivasiyasını yüksəldərək tədrisin keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərir (QD – Pedaqoji və Psixoloji Elmlər. 025).

Cədvəl 1

Müəllim motivasiyasının mənbələri, davranışa və təhsil nəticələrinə təsiri

№	Motivasiya növü / səviyyəsi	Motivasiya mənbələri (amillər)	Müəllimin peşəkar davranışına təsir	Təhsil mühitinə nəticələr
1	Daxili motivasiya	Peşəyə sevgi; Özünüreallaşdırma ehtiyacı; Yaradıcılığa meyl; Peşə missiyası	İnnovativ təlim metodlarından istifadə; Şagirdlərlə müsbət ünsiyyət; Inklüziv sinif mühiti yaratmaq; Peşəkar inkişafda aktiv iştirak	Şagird nailiyyətlərinin artması; Öyrənməyə marağın yüksəlməsi; Müsbət psixoloji mühit; Təhsil keyfiyyətinin yüksəlməsi
2	Xarici motivasiya	Əməkhaqqı; Sosial status; Rəhbərlik tərəfindən dəyərləndirilmə; Karyera yüksəlişi	Təlim prosesinə daha məsuliyyətli yanaşma; Məktəbdaxili əməkdaşlıqda iştirak; Rəsmi standartların səmərəli icrası	Məktəb idarəetməsində sabitlik; Peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəlməsi; Təhsil mühitinin dinamizmi
3	Yüksək motivasiya səviyyəsi	Daxili və xarici amillərin tarazlığı	Yaradıcı pedaqoji fəaliyyət; Şagird yönümlü yanaşma; Effektiv kommunikasiya	Tədris göstəricilərinin yaxşılaşması; Təhsildə inklüzivlik və innovasiyalar
4	Orta motivasiya səviyyəsi	Məhdud stimullar və qismən dəyərləndirmə	Təlim prosesinə standart yanaşma; Məhdud metod tətbiqi	Tədrisdə sabit, lakin zəif inkişaf tempi
5	Aşağı motivasiya səviyyəsi	Maddi və mənəvi stimulların zəifliyi; Sosial dəstəyin çatışmazlığı; Peşəkar tükənmişlik	Tədrisə formal yanaşma; Emosional gərginlik; Şagirdlərlə zəif ünsiyyət	Tədris nəticələrinin pisləşməsi; Şagird motivasiyasının azalması; Məktəbdə gərgin psixoloji mühit; Burnout riski

Mənbə: Ryan & Deci (2020), Locke & Latham (2004) əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Cədvəl 1 müəllim motivasiyasının təhsil prosesinə və şagirdlərin inkişafına təsirini sistemli şəkildə göstərir. Birinci sütun motivasiya növlərini və səviyyələrini təqdim edir (Təhsil Biz. 2024, 6 noyabr). Daxili motivasiya müəllimin öz peşəsinə olan sevgi, yaradıcılıq meyli və özünüreallaşdırma ehtiyaclarından irəli gəlir (Sadıqova, 2021). Bu motivasiya müəllimin dərs prosesinə həvəslə yanaşmasını, şagirdlərlə müsbət ünsiyyət qurmasını və inklüziv təlim mühitini təşviq edir (Tipii. 2017, 5 sentyabr).

Müzakirə

Xarici motivasiya isə əməkhaqqı, sosial status, rəhbərlik tərəfindən tanınma və karyera imkanları kimi maddi və sosial stimullarla təmin olunur. Bu amillər müəllimin məsuliyyətli davranışını gücləndirir, məktəbdaxili əməkdaşlıqda iştirakını artırır və rəsmi təlim standartlarının daha səmərəli tətbiqinə şərait yaradır (Yıldız, Günay & ÖzBilen, 2021). Motivasiya səviyyəsinin yüksəlməsi müəllimi daha innovativ və şagird yönümlü pedaqoji fəaliyyətə sövq edir. Bu müəllimlər dərslərdə fərdi yanaşmalar tətbiq edir, tədris metodlarını eksperiment edir və şagirdlərin öyrənməyə marağını artırır. Orta motivasiya səviyyəsi sabit bir təhsil prosesi yaradır, lakin inkişaf tempi zəif olur. Aşağı motivasiya isə pedaqoji tükənməlik, emosional gərginlik və şagirdlərlə zəif ünsiyyət kimi mənfi hallara səbəb olur, bu da təhsil keyfiyyətinə mənfi təsir göstərir (*International Journal of Artificial Intelligence*, 2024, 330–331). Dördüncü sütun motivasiyanın təhsil mühitinə təsirini göstərir: yüksək motivasiya şagird nailiyyətlərini artırır və müsbət psixoloji mühit yaradır; orta motivasiya sabitliyi təmin edir, lakin inkişaf tempi zəifdir; aşağı motivasiya isə məktəbdə psixoloji gərginlik riskini artırır və tədris nəticələrinə mənfi təsir göstərir.

Müəllim motivasiyasının təhsil prosesinə təsiri

Ümumtəhsil müəlliminin peşəkar fəaliyyətində motivasiya təhsilin keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərən əsas amillərdəndir. Motivasiya yalnız maddi stimullardan ibarət deyil; həm də müəllimin mənəvi dəyərləri, sosial tanınması, özünüreallaşdırma ehtiyacları və peşəkar inkişaf imkanları ilə bağlıdır (Sadıqova, 2021, s.15). Yüksək motivasiyalı müəllim tədris prosesinə həvəslə yanaşır, şagirdlərlə müsbət ünsiyyət qurur və təlimdə innovativ metodlardan istifadə etməyə daha çox meyl edir.

Motivasiyanın iki əsas növü var: daxili və xarici motivasiya. Daxili motivasiya müəllimin peşəsinə sevgi göstərməsi, tədris prosesində yaradıcı iştirak etməsi və peşəkar özünütəkmilləşməyə can atması ilə əlaqədardır. Bu növ motivasiya müəllimin dərs strategiyalarını fərdi yanaşma və inklüziv sinif mühiti yaratmaq istiqamətində qurmasına imkan verir. Xarici motivasiya isə müəllimin əməkhaqqı, sosial statusu, rəhbərlik tərəfindən dəyərləndirilməsi və karyera yüksəlişi kimi stimullarla bağlıdır. Xarici motivasiya müəllimin məsuliyyətli davranışını gücləndirir, rəsmi təlim standartlarının səmərəli tətbiqinə dəstək olur və məktəbdaxili əməkdaşlıq prosesini təşviq edir (Ma, 2022).

Nəticələrin ümumiləşdirilməsi

Tədqiqat göstərir ki, müəllim motivasiyası tədrisin keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərən əsas amildir. Yüksək motivasiya müəllimi yaradıcı və şagird yönümlü fəaliyyətə sövq edir, tədris nəticələrini və məktəbdə müsbət psixoloji mühiti artırır. Aşağı motivasiya isə pedaqoji tükənməlik, formal yanaşma və şagirdlərlə zəif ünsiyyət kimi mənfi hallara gətirib çıxarır. Motivasiya səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün peşəkar inkişaf, stimullaşdırma və dəstək sistemlərinin tətbiqi əhəmiyyət daşıyır.

Ədəbiyyat

1. Asgərova, D. (2022). Müasir şəxsiyyətin formalaşdırılmasında müəllimin rolu. *Azərbaycan Dili və Ədəbiyyat Tədrisi*, 273, 80–88.
2. AZEdu.az. (n.d.). *Müəllimlər üçün motivasiyanı artırma yolları*. <https://azedu.az/az/news/7534/>
3. *International Journal of Artificial Intelligence*. (2024). 4(4), 330–331. <https://doi.org/10.61424/ijai.v4i4.1001>
4. QD – Pedaqoji və Psixoloji Elmlər. (2025). Müəllim şəxsiyyətinin pedaqoji və professional istiqamətləri. *QD – Pedaqoji və Psixoloji Elmlər*, 7, 13–17. <https://aem.az>
5. Ma, D. M. (2022). The role of motivation and commitment in teachers' professional identity. *Frontiers in Psychology*, 13, Article 910747. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.910747>
6. Məmmədli, L., & Hüseynzadə, G. (2023). *Ümumtəhsil müəssisələrində öyrənmə mühitinin təşkili və idarə olunması: Metodik tövsiyə*. CN Poliqrafiya.
7. Nəsirov, R. (2024). Azərbaycanda müəllimlərin peşə məmnuniyyəti. *AS-Journal*, 41–48. <https://as-journal.edu.az>
8. Sadıqova, F. (2021). Təhsildə motivasiya və özünəinamın formalaşdırılması. *Azərbaycan Məktəbi: Azerbaijan Journal of Educational Studies*, (3), 12–20.
9. Təhsil Biz. (2024, November 6). *Müəllimlərin motivasiya çətinlikləri: Təhsil keyfiyyətinə təsirləri və həlli yolları*. <https://tehsil.biz/news/az/79101/-Mllimlrin-motivasiya-tinliklri-Thsil-keyfiyytin-tisirlri-v-hlli-yollar>
10. Təhsil365.News. (2025, October 25). *Müəllim motivasiyası təhsilin keyfiyyətinə birbaşa təsir edir*. <https://tehsil365.news/az/news/44166/>
11. TIPII. (2017, September 5). *Müəllimlərin də motivasiyaya ehtiyacı var*. <https://www.tipii.edu.az/az/article/173-muallimlarin-da-motivasiyaya-ehtiyaci-var>
12. Yıldız, B. B., Günay, G., & ÖzBilen, F. M. (2021). Evaluation of teachers' motivation and curriculum autonomy levels. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 16(2), 330–350. <https://doi.org/10.29329/epasr.2020.345.15>